

**Çok Dilli Korpora Metoduyla Immanuel Kant'ın 'Soruya Cevap: Aydınlanış Nedir?' Eserinin
Türkçe Çevirisi*****Translation of Immanuel Kant's 'What Is Enlightening?' into Turkish via the Multilingual Corpora
Method*****Cihan YILDIRIM**Siirt Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi,
Mütercimlik ve Tercümanlık Bölümü, Siirt,
TürkiyeORCID: 0000-0003-0664-9348| E-mail:
cihan.yildirim@siirt.edu.tr**Emre Bekir GÜVEN**

Bağımsız Araştırmacı

ORCID: 0000-0002-1789-1730 | E-mail:
emrebekirguven@gmail.com**Makale Bilgisi / Article Information****Cite as/Atıf:** Yıldırım, C. –Güven, E. B. (2025). Çok Dilli Korpora Metoduyla Immanuel Kant'ın 'Soruya Cevap: Aydınlanış Nedir?' Eserinin Türkçe Çevirisi. *Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 102-109.**Makale Türü / Article Types:** Araştırma Makalesi / Research Article**Geliş Tarihi / Received:** 30.10.2025 **Kabul Tarihi / Accepted:**09.12. 2025**Yayın Tarihi / Published:** 31.12.2025**Yayın Sezonu / Pub Date Season:** Aralık/December 5**Cilt/ Volume:** 5 Sayı/ Issue: 2**Sayfa / Pages:**102-109**İntihal / İntihal:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two reviewers and confirmed to be plagiarism-free.**Yayıncı / Published by:** Siirt Üniversitesi Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi / Siirt University Journal of Social Sciences Research**Etik Beyan / Ethical Statement:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Cihan YILDIRIM-Emre Bekir GÜVEN). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Öz

Immanuel Kant'ın “Soruya Cevap: Aydınlanış Nedir? (Almanca: Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? İngilizce: What is Enlightening)” adlı denemesi, Aydınlanma Çağı'nın önemli, hatta referans metinleri arasında yer almaktadır. Günümüz felsefi, edebi, sosyal, politik vb. alanlara dair birçok söylemin temelinde bu metnin veya bu metinde geçen kavramların kullanıldığı görülmektedir. “Vesayet altında olmak”, “başkasının rehberliğinde düşünmek”, “kafes içinde olmak” ve “aklını kullanmak”, “özgürce düşünmek”, “feraset göstermek” gibi söylemler artık günlük hayatın birer parçası haline gelmişlerdir. Buna mukabil, Kant'ın bu çalışmasına literatürce atfedilmesi gereken değerin belirli açılardan gösterilmediğini değerlendirmekteyiz. Daha önce Nejat Bozkurt sayesinde basılı materyal üzerinden Türk literatürüne kazandırılmış olan bu denemenin, hangi dilden çevrildiğinden bağımsız olarak, Türkçe açısından Bozkurt'un çevirisinin kaynak metin olarak kabul edilmesi gerekirken, birtakım kaynağı belirsiz metinlere başvurulduğunu gözlemledik. Bu yüzden, bu önemli denemeyi açık erişim ilkesiyle literatüre sunmayı bir ihtiyaç olarak gördük. Çalışmayı, Zanettin'nin (2017) çok dilli/paralel korpora metodu ile denemenin sadece orijinal dili olan Almancadan (1784) değil, aynı zamanda İngilizce çevirisinden (1798) beslenerek şekillendirdik. İlk olarak denemeyi, her iki dilden ayrı ayrı Türkçeye çevirdik. Daha sonra, iki çeviri metnini birbirleriyle ve kaynak metinlerle karşılaştırarak ortaya sağlıklı olarak değerlendirdiğimiz ortak bir metin koyduk. Bu çalışma, Immanuel Kant'ın “Soruya Cevap: Aydınlanış Nedir?” adlı makalesinin Almanca ve İngilizceden çevrilerek üretilmiş ortak metnini kapsamaktadır. Aydınlanma Çağı'nın bu referans metnini sağlıklı bir çeviriyle Türkçeye kazandırma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Immanuel Kant, Aydınlanma, Aydınlanış, Çokdilli korpora, Çeviri

Abstract

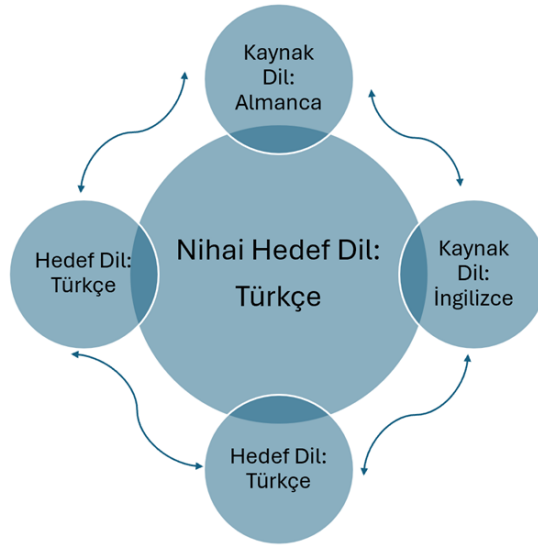
Immanuel Kant's essay “Answering the Question: What is Enlightening?” (Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?) is among the most influential reference texts of the Enlightenment era. Many contemporary philosophical, literary, social, and political discourses continue to draw on this work or on the concepts it introduces. Expressions such as “being under tutelage”, “thinking under the guidance of others”, “living in a cage”, “using one's own reason” and “thinking freely” have become part of everyday language. Nevertheless, we observe that the value this essay deserves within the literature has not been fully acknowledged in certain respects. Although Nejat Bozkurt's earlier printed Turkish translation should be regarded as the primary source text in Turkish, regardless of the language of the original, various derivative texts of uncertain origin have come into circulation. For this reason, we found it necessary to make this important essay available to the literature in accordance with the principles of open access. Using Zanettin's (2017) multilingual/parallel corpora method, we translated the essay independently from both its original German version (1784) and its early English translation (1798). We then compared the two Turkish translations with each other and with the source texts, and produced a consolidated version that we consider to be the most accurate. This study presents that composite translation of Kant's “What is Enlightening?” and aims to provide a reliable Turkish rendering of this foundational Enlightenment text.

Keywords: Immanuel Kant, Enlightenment, Enlightening, Multilingual Corpora, Translation methods

Çeviri Yaklaşımı: Kuram ve Süreç

Karşılaştırma, çeviri çalışmalarında temel bir yöntemdir ve en basit haliyle, kaynak metinler ile hedef metinlerin karşılaştırılmasından oluşur; böylece, karşılaştırmalı çeviri yönteminin pratik bir amaca hizmet edebileceğini belirtmek önemlidir (Tyulenev & Zheng 2017). Yalnızca aynı kaynak metnin farklı çevirilerinin karşılaştırılması değil, aynı zamanda kaynak metinlerin de çeviri sürecinde büyük önem taşıdığını ve hedef okuyucu için anlaşılır bir veri bütünlüğü sağlayabileceğini vurgulamak gerekir. Mevcut kaynak diller ve hedef dillerle oluşturulan korpuslar aracılığıyla bu gerçekleştirilebilir. Zanettin (2012) aşağıdaki ifadelerle bu durumu betimlemiştir.

Betimleyici ve uygulamalı çeviri çalışmalarında kullanılan korpuslar genellikle en az iki ana veri setinin karşılaştırılmasını içerir, bunlara korpus bileşenleri veya altkorpuslar denir. Örneğin, bu sınıflandırmalardan, tek dilli korpus (monolingual corpus) çevrilen ve çevrilmeyen metinlerde aynı dilin iki farklı oluşumunun karşılaştırılması iken, iki dilli korpus (bilingual corpus) iki farklı şekilde kendini gösterir: a) paralel korpus (parallel corpus), kaynak ve hedef metinlerin eşleştirilmesi (bazen de çeviri korpusu denilmekte, Johansson & Hofland 1994; Altenberg & Granger 2002) b) karşılaştırmalı korpus (comparable corpus), metinsel benzerlik temelinde eşleştirilen iki (alt)korpusun karşılaştırılmasıdır. Üçüncü tür korpus ise, ikiden fazla dilin bulunduğu çok dilli korpus (multilingual corpus) olabilir. (p.10-11).

Şekil. Çeviri sürecinde çokdilli/paralel korpara süreci Zanettin'in (2012) çeviri odaklı korpus türlerinden uyarlanan diyagram.

Zanettin (2012), çeviri odaklı korpusun, profesyonel çevirmenler tarafından üretilen yayımlanmış çevirileri veya yayımlanmamış metinleri, aynı zamanda stajyer çevirmenler ve dil öğrenenler tarafından üretilen çevirileri (ve kaynaklarını) içerebileceğini ifade etmiştir.

Bu bilgiler ışığında, "Soruya Bir Cevap: Aydınlanış Nedir?" adlı özel alan çevirisi olan bu önemli felsefi eser, çok dilli/paralel bir korpusun karşılaştırılması sürecinden geçirilerek yazıya aktarılmıştır. Bu durumda, hem Almanca hem de İngilizce kaynak dillerden elde edilen çevirilerden ortaya çıkan iki farklı Türkçe çeviri korpusu, hem paralel olarak hem de çok dilli olarak karşılaştırılabilir. Nihai hedef metin için, referans korpusun verileri kullanılmıştır. Şekil 1'deki gibi, paralel ve çok dilli karşılaştırma süreci, Zanettin'in (2012) oluşturduğu çeviri odaklı korpus türlerini özetleyen diyagramdan yola çıkarak, mevcut çeviri eserinin oluşumu için adapte edilmiştir. Böylece, hedef dil olan Türkçe metinlerin uyumsuzluk durumlarında, kaynak metinlere (Almanca ve İngilizce) tekrar başvurarak, nihai hedef metnin güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi yapılmıştır.

Bu karşılaştırmalı korpus süreçlerindeki mikro incelemeler sonucunda, araştırmacı çevirmenlerin biçimsel, biçimsel ve anlamsal açılardaki tartışmalarıyla elde edilen nihai somut kararlar, dipnotlarla ifade edilmiştir.

Soruya Cevap: Aydınlanış¹ Nedir?

Aydınlanış, *insanoğlunun kendi iradesiyle oluşturduğu gayrireşitlikten çıkmasıdır. Gayrireşitlik* veya toyluk² başkasının rehberliği olmadan kendi ferasetini kullanma yeteneğinin olmamasıdır. Gayrireşitlik, ferasetin eksikliğinden ziyade, başkasının rehberliği olmadan birinin kendi ferasetini kullanma kararlılığından ve cesaretinden yoksun olması ile *birinin kendi iradesiyle ortaya çıkar. Sapere aude!* (Bilmeye³ cesaret et!) Kendi⁴ ferasetini kullanma cesaretine sahip ol! dolayısıyla aydınlanışın özdeyişidir⁵.

Doğanın onları uzun süre önce başkalarının rehberliğinden⁶ (naturaliter maiorennis-doğal reşitlik) kurtarmış olmasına rağmen, insanlığın büyük bir kısmının ömür boyu gönüllü olarak gayrireşitliği tercih etmeleri ve başkalarının kendilerine koruyucu olarak atanmasının kolay olması, tembellik ve korkaklığın nedenleridir. Gayrireşit olmak o kadar⁷ rahattır. Eğer benim için ferasetimi temsil eden bir kitabım, benim için vicdanımı temsil eden manevi bir rehberim, benim için diyetime karar veren bir doktorum vb. varsa, kendimi hiç zorlamama gerek yoktur. Bunları ödeyebiliyorsam, düşünme gereği bile duymam; çünkü başkaları bu sıkıcı işin zorluğunu benim yerime üstlenecektir. İnsanoğlunun⁸ büyük kısmının (ve tüm kadınlar⁹) reşitliğe adım atmalarının yanı sıra buna bağlı sorunların çok tehlikeli olduğunu, bu insanoğlunun vesayetini canıgönülden üstlenen bu koruyucular, bu duruma yeterli özeni gösterirler. Bu vesayetçiler, ilk olarak onları evcil hayvanları kadar aptal yapıp ve bu barışçıl varlıkların, kendilerini sınırladıkları kafesten¹⁰ tek bir adım bile atmaya cüret etmelerini dikkatlice önledikten sonra, onlara yalnız başlarına yürümeyi denemeleri durumunda karşılaştacakları tehlikeyi gösterirler. Esasen bu tehlike o denli büyük değildir; çünkü birkaç düşünme pahasına sonunda yürümeyi öğreneceklerdir. Ancak, bu tür bir örnek korkutucudur ve genellikle sonraki tüm denemeleri caydırır.¹¹ Bu nedenle, her birey için neredeyse doğal hale gelmiş olan gayrireşitlik durumundan kurtulmak zordur. Hatta bu durum ona cazip gelir ve birey, şu anda kendi ferasetini kullanmaktan gerçekten acizdir; çünkü tecrübe edinmesine asla izin verilmemiştir. Kanunlar ve kurallar, doğal yeteneklerinin akılcı kullanımının veya daha doğrusu kötüye kullanımının mekanik araçları olarak, ebediyen sürecek bir gayrireşitliğin prangalarıdır. Bu prangalardan kurtulan herhangi biri, en küçük bir hendek üzerinden bile belirsiz bir sıçrama yapacaktır; çünkü bu tür özgür bir harekete alışkın değildir.

Bu nedenle, kendilerini kendi çabalarıyla gayrireşitlik durumundan kurtarmayı başaran ve yine de sağlam adımlarla yürüyenler azdır. Ancak, bir ulusun kendini aydınlatması daha olasıdır; hatta özgürlüğe sahip olduğunda neredeyse kaçınılmazdır. Çünkü, atanmış vesayetçiler arasında bile, kendileri gayrireşitlik durumundan kurtulduktan sonra, her insanın kendi başına düşünme yeteneğini ve

¹ Dinamik, devam eden bir süreci ifade ettiği anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, aydınlanıyor olma durumundan söz edilebilir. Aydınlanış: Enlightening / Aydınlanma(k): Enlightenment

² Çalışmanın orijinal metninde “Unmündigkeit” kavramı, İngilizce versiyonunda ise “nonage or minority” kavramları kullanılmıştır.

³ Öğrenmeye, sorgulamaya, irdelemeye, araştırmaya, tartışmaya vb. cesaret etmek anlamlarında düşünülebilir. Almanca karşılığı “Wage es, weise zu sein! (Akıllı olmaya cesaret et!)”, İngilizce karşılığı ise “Dare to know! (Bilmeye cesaret et!)” olarak değerlendirilebilir.

⁴ Orijinal metinde italiktir.

⁵ Orijinal metinde italik değildir.

⁶ Orijinal metinde “fremde Leitung (yabancı rehberliği)” denirken, İngilizce metinde “guidance of others (başkalarının rehberliği)” ifadesi kullanılmıştır.

⁷ İngilizce metinde “It is convenient to be a minor. (Bir gayrireşit olmak rahattır.)” cümlesinde derecelendirme “so” kullanılmamıştır. Orijinal metinde ise “Es ist so bequem, unmündig zu sein. (Gayrireşit olmak o kadar rahattır.” denilmiştir. Ayrıca “gayrireşit” İngilizcede isim, Almancada sıfat olarak kullanılmıştır.

⁸ Orijinal metinde “Menschen (insanlar)” kullanılmış, İngilizce metinde ise “mankind (insanoğlu)” kullanılmıştır.

⁹ Söz konusu dönemde kadınlara karşı toplumsal bakışın göz önünde bulundurulması gerekir.

¹⁰ Almanca: Gängelwagen. İngilizce: Go-cart.

¹¹ Orijinal metinde bu noktada paragraf sonlanıp yeni paragraf başlamaktadır. İngilizce metinde devamı niteliğinde olduğu için İngilizce kaynak metin esas alındı.

değerini akılcı bir şekilde anlayan ve bunun özünü¹² çevrelerine yayacak kendi başlarına düşünen birkaç kişi her zaman bulunacaktır. Bu durum, daha önce bu temsilciler tarafından bu himayenin altına getirilen halkın, daha sonra onları tamamen aydınlanmaktan aciz bırakması açısından özeldir; önyargılarla dolu olmak ne kadar da zararlıdır; çünkü sonunda, bu önyargıları yaratanlar olarak kendilerinden veya atalarından, bu önyargıların intikamını alırlar. Bu nedenle, bir ulus yavaş yavaş aydınlanışı gerçekleştirebilir. Kişisel despotizmden ve çıkar odaklı veya¹³ otoriter baskıdan kurtuluş, belki bir devrimle elde edilebilir, ancak asla zihniyetin gerçek bir reformu gerçekleştirilemez; yeni önyargılar, düşüncesiz güruhu yönlendirmek için eski olanlar kadar iyi iş görecektir.

Bu aydınlanışa ise *özgürlükten* başka hiçbir şey gerekmez; ve gerçekten de hepsinden en zararsız özgürlük, diğer bir deyişle, birinin her konuda kendi akıl yürütmesine *kamu önünde tasarruf* özgürlüğü denilebilir. Her taraftan şu haykırışları duyuyorum: akıl yürütme! Subay diyor ki: akıl yürütme, ama talim yap! Finansör: akıl yürütme, ama öde! Din görevlisi: akıl yürütme, ama inan! (Dünyadaki tek bir efendi diyor ki: istediğin kadar ve ne üzerine istersen *akıl yürüt, ama itaat et!*). Burada her yerde özgürlüğün kısıtlanması vardır. Ama aydınlanışa engel olan kısıtlama nedir, ne değildir, peki ya bunu destekleyen nedir? - Cevabım şu: kişinin kendi aklına *kamu önünde tasarrufu* her zaman serbest olmalıdır ve bu, insanlar arasında aydınlanışı getirebilecek tek şeydir; ancak aydınlanışın ilerlemesini pek engellemeden ona dair *şahsi tasarruf* sıklıkla çok sıkı bir şekilde sınırlandırılabilir. Ancak bir kişinin kendi aklının kamu önündeki tasarrufuyla, her bir kişinin *bir bilge olarak tüm okuyan dünyanın*¹⁴ gözü önünde ondan nasıl yararlandığını anlıyorum. Şahsi tasarrufu ise, ona tevdi edilen belirli bir *idari görevde* veya memuriyetinde akıl yürütmesi durumunda yararlanabileceği şey olarak adlandırırım. Devletin çıkarları ile uyumlu olan birçok görevde, bazı topluluk üyelerinin yalnızca pasif bir şekilde hareket etmeleri gereken, hükümet tarafından yönlendirilen yapay bir birlikle kamu amaçlarına yönelik olarak en azından bu amaçların yok edilmesinden alıkonulmalarını sağlayacak belirli bir mekanizma gereklidir. Burada, akıl yürütmeye gerçekten izin verilmez; ancak kişi itaat etmelidir. Ancak, bu mekanizmanın bir parçası ve aynı zamanda tüm devletin bir üyesi olarak kendini düşündüğü ölçüde, hatta kozmopolit bir toplumun¹⁵ üyesi olarak, sonuç olarak kendini kamuya, yazılarıyla doğru anlamda hitap eden bir bilge karakterinde; şüphesiz kendisine kısmen pasif bir üye olarak tevdi edilen işe hiç zarar vermeden akıl yürütebilir. Eğer hizmeti sırasında bir subay, üst rütbelisinden aldığı emrin yerindeliği ya da amacına uygunluğu üzerine alenen akıl yürütürse, çok zararlı olur; itaat etmelidir. Ancak onun, bir bilge olarak, askeri hizmetin hataları üzerine gözlemler yapmaktan ve bunları kamuoyunun onayına sunması adil bir şekilde engellenemez. Bir vatandaş, üzerine yüklenen vergileri ödemeyi reddedemez; ödemek zorunda olduğu zaman bu tür vergilerin saygısızca eleştirilmesi bile (geniş çapta bir muhalefete sebep olabilecek) bir skandal olarak cezalandırılabilir. Böyle olmakla beraber, aynı kişi, bir bilge olarak, bu tür yükümlülüklerin uygun olmadığı veya hatta adaletsiz olduğu hakkında düşüncelerini kamuoyuna açıkladığında, bir vatandaşın görevine aykırı davranmış olmaz. Benzer şekilde, bir din görevlisi, hizmet ettiği kilise sembolüne göre tüm noktalarda cemaatine¹⁶ kendini sunmaya bağlıdır; çünkü o, bu koşulla atandı. Ancak bir bilge olarak, bu semboldeki hatalı olan şeyler üzerine dikkatle kanıtlanmış ve iyi niyetli düşüncelerini kamuoyuyla paylaşma ve din işlerinin ve kilisenin daha iyi düzenlenmesi için önerilerde bulunma özgürlüğüne sahiptir ve hatta bu onun çağrısıdır. Bunda, vicdanı rahatsız edebilecek hiçbir şey yoktur. Çünkü, kilisenin temsilcisi olarak görevi gereği, öğrettiği şeylerde, kendi duygularına göre özgürce öğretme yetkisine sahip olmadığını yansıtır, ancak başkasının adına ve doktrine¹⁷ göre sunması emredilir. Şöyle diyebilir: Kilisemiz şu ya da bu doktrini benimser¹⁸; işte bunlar kilisenin kullandığı argümanlardır. O zaman, (kanunların) içlerinde gerçeğin gizlenmiş olabileceğinden ve her halükarda en azından içsel dine aykırı hiçbir şey bulunmadığından dolayı, bu kişi kendisinin, belki de tüm inancıyla desteklemediği ve bağlı olduğunu

¹² Almanca: Geist. İngilizce: Spirit.

¹³ Almanca: Veya (oder). İngilizce: Ve (and).

¹⁴ İngilizce metinde italik değildir.

¹⁵ Orijinal metinde “Weltbürgergesellschaft (dünya vatandaşı toplumu)” kavramı kullanılmıştır.

¹⁶ Orijinal metinde “cemaat” sözcüğünden önce, “Kateşizm öğrencileri (Katechismusschüler)” sözcüğü yer almaktadır. İngilizce metinde bu öğeye yer verilmemiştir.

¹⁷ Almanca: Vorschrift. İngilizce: Precept.

¹⁸ Almanca: Unsere Kirche lehrt dieses oder jenes. İngilizce: Our church inculcates this, or that doctrine. Almanca metinde “doktrin” sözcüğüne dair bir ifade bulunmamaktadır. İngilizce metindeki ekleme, metnin aktarmak istediği anlama uygundur.

ileri sürdüğü kanunlardan cemaati adına tüm pratik yararları sağlar. Çünkü, eğer bu öğretilerde dinin temel doğasına aykırı bir şey bulunduğuna inanırsa, görevini huzurlu bir vicdanla ifa edemezdi; bu durumda görevinden istifa etmesi gerekirdi. Bu nedenle, atanmış bir öğretmen veya din görevlisinin, dinleyicileri önünde akıl yürütmesinin kullanımı yalnızca *şahsi tasarruflar*; çünkü bu, ne kadar büyük olursa olsun, yalnızca bir cemaat topluluğudur ve bu bağlamda bir din görevlisi olarak özgür değildir ve öyle olmaya cesaret edemez, çünkü başkasının görevini ifa eder. Öte yandan, yazılarıyla doğru bir şekilde kamuoyuna, yani dünyaya seslenen bir bilge olarak, din görevlisi, aklının *kamu önünde tasarrufu konusunda* sınırsız bir özgürlükten haz duyar ve kendi şahsı adına konuşabilir. Çünkü, insanların bu koruyucuları (manevi konularda) kendilerinin gayriresitlik durumuna düşmesi, kısır döngülere dönüşme eğiliminde olan bir kısır döngüdür.

Ancak, bir papazlar topluluğu, örneğin, bir kilise meclis ya da bir azizler sınıfı¹⁹ (Hollandalı din adamların²⁰ kendilerini adlandırdığı gibi), onların her bir üyesi ve onlar aracılığıyla halk üzerinde sürekli bir yüce vesayet sağlamak amacıyla kendini değişmez bir sembol üzerine yemin ile bağlaması ve hatta ölümsüzleştirilmesi gerekmez miydi? İddia ediyorum²¹: Bu tamamen imkansızdır. Sonraki tüm aydınlanışlarından insanoğlunu sonsuza dek alıkoymak amacıyla yapılan böyle bir sözleşme kesinlikle geçersizdir; ve hatta en yüksek güç tarafından, imparatorluk meclisleri veya en ciddi barış antlaşmaları tarafından onaylanırsa dahi. Bir çağ, kendisini ve yeminle de olsa, bir sonraki çağı, bilgisini (özellikle çok önemli olan bir bilgiyi) genişletmesinin, hataları ortadan kaldırmasının ve genel olarak aydınlanmada ilerleme kaydetmesinin imkansız olduğu bir duruma sokmak için ittifak kuramaz. Bu, doğrudan bu ilerlemeyi içeren insan doğasına karşı işlenmiş bir suç olurdu; ve bu nedenle, hem yetkisizce hem de küstahça oluşturuldukları için bu kararları gelecek nesiller tamamen reddetme hakkına sahiptir. Bir ulusa ilişkin nihayetinde belirlenebilecek her şeyin ölçütü, bir ulusun kendisinin böyle bir yasayı yürürlüğe koyup koyamayacağı sorusunda yatmaktadır. Eğer tüm vatandaşlar aynı anda, özellikle de din görevlileri gözlemlerini kamuoyuna bir bilge karakterinde sunma özgürlüğüne sahip olsalardı, daha iyi bir düzeni takdim etmek amacıyla, adeta daha iyisini sunma umuduyla belirli kısa aralıklarla mümkün olabilir; yani, mevcut ekonominin kusuru üzerine yazılar yoluyla, ne var ki böyle bir seviyeye gelmiş bu şeylerin doğasındaki özü anlayana kadar mevcut düzen yine de devam edebilir; onlar (vatandaşlar) seslerini (hepsi olmasa da) birleştirerek, daha iyi bir anlayışın ilkelerine göre yeniden şekillendirilmiş bir din ekonomisinde birleşen bu cemaatleri koruma altına almak için, fakat eski ile devam etmeyi tercih eden bunlara (cemaatlere) rahatsızlık vermeden tahta bir teklif sunabilirler. Ancak, kimse tarafından kamuya açık bir şekilde sorgulanamayan, hatta bir insanın ömrü boyunca bile, dini bir anayasa içinde birleşmek ve böylece, sanki insanlığın iyileşmeye doğru ilerlemesindeki bir dönemi yok etmek ve onu verimsiz hale getirmek, bu yolla gelecek nesillere zararlı hale getirmek kesinlikle yasaklanmıştır. Bir insan, kendi kişiliğine yönelik, bunlara rağmen bir süreliğine, bilmesi gereken şeyde aydınlanışı aslında erteleyebilir; ancak ondan vazgeçmek, kendi kişiliği için olsa bile, ama daha da fazlası gelecek nesiller için, insanlığın kutsal haklarını ihlal etmek ve onları çiğnemek demektir. Ancak bir ulusun kendisi için nihayetinde karar veremeyeceği bir konuda, bir monarşinin ulus adına karar verme yetkisi daha da sınırlıdır; çünkü bir monarşinin yasama yetkisi, ulusun genel iradesini kendi iradesiyle uyumlu hale getirmesine bağlıdır. Eğer sadece tüm gerçek veya varsayımsal iyileştirmelerin sivil düzenle uyumlu olmasını sağlarsa, geri kalanı için, kendi ruhlarının refahı adına yapılması gerekeni yapmalarına izin verebilir; bu onu ilgilendirmez, ama birinin, diğerinin bütün gücüyle o refahın belirlenmesi ve teşvik edilmesi üzerinde çalışmasını şiddetle engellememesini sağlamak onu ilgilendirir. Vatandaşlarının içgörülerini geliştirmeye çalıştıkları yazılara müdahale ederek ve bunları hükümet denetimine tabi tutarak kendi itibarını zedeler; ayrıca, bunu kendi engin içgörüsüyle yaparak kendisini, *Caesar non est supra grammaticos* (İmparator, dilbilimcilerin üzerinde değildir) şeklindeki eleştirilere maruz bırakır; üstelik daha ileriye giderek bu davranışıyla en yüksek otoritesini öyle bir dereceye kadar küçültür ki, devletindeki az sayıdaki tiranın, kilisenin despotizmini diğer vatandaşlara karşı kullanmasına destek olur.

¹⁹ Almanca: Classis. İngilizce: Class.

²⁰ Almanca metinde “Hollandalılar (Holländer)”, İngilizce metinde “Hollandalı din görevlileri (Dutch clergy)” kavramları kullanılmıştır.

²¹ Almanca: Sagen. İngilizce: Maintain.

Şimdi sorulursa, şu anda *aydınlanmış*²² bir çağda mı yaşıyoruz? Cevap: Hayır, ama her bakımdan *aydınlanış*²³ çağında yaşıyoruz. Şu anki durumda, genel olarak insanların²⁴, dini meselelerde başka birinin rehberliği olmadan kendi anlayışlarını güvenli ve iyi bir şekilde kullanabilmeleri durumunda olmak veya bu duruma getirilebilmek için hâlâ çok şey eksik. Ancak, insanların özgürce çalışabilecekleri alanın şimdi açıldığına ve kendi kendilerine bağlı olan cehaletten kurtulmanın engellerinin giderek azaldığına dair kesin kanıtlarımız var. Bu bakımdan, şu anki çağ aydınlanışın çağıdır ya da FREDERICK'in²⁵ yüzyılıdır.

İnsanlara din konularında bir şey emretmek yerine onlara tam bir özgürlük tanıma görevini üstlendiğini söylemesinin kendini değersiz kıldığını düşünmeyen, hatta bundan dolayı *hoşgörülü*²⁶ olmanın bir erdem olduğunu reddeden bir hükümdarın kendisi aydınlanmıştır ve insanoğlunu en azından hükümet tarafından gayriresitlikten kurtararak ve vicdan meselelerinde kendi aklını kullanma özgürlüğü veren bir hükümdar kendisine minnet duyacak bir dünya ve gelecek nesiller tarafından böyle saygı görmeyi hak eder. Onun yönetimi altında, saygın din adamları, bilge kişiler sıfatıyla, görevlerinin sorumluluklarına zarar vermeden, kabul edilmiş sembolden burada ve orada sapmalar içeren yargılarını ve içgörülerini dünyaya serbestçe sunabilirler; ve aynı şekilde, herhangi bir yasal bir hizmet yükümlülüğüyle sınırlanmayan diğer herkes de bunu yapabilir. Bu özgürlük ruhu yanlış anlayan bir hükümetin dış engelleriyle mücadele etmek zorunda kaldığı yerlerde bile, bu özgürlüğün özü dışarıya doğru yayılır. Çünkü bu, o hükümete, özgürlük adına, topluluğun huzuru ve birliği için en küçük bir endişeye sahip olmaması gerektiğine dair bir örnek oluşturur. İnsanoğlu, yeniliği kasıtlı olarak engellemek için çaba sarf edilmediği sürece, kendilerini kabalık ve barbarlık²⁷ durumundan farkında olmadan doğal olarak kurtarırlar.

İnsanların kendi iradesiyle gayriresitlik durumundan çıkmaları, aydınlanışın başlıca noktasının önemini özellikle *din konularına* yükledim; çünkü, sanatlar ve bilimler söz konusu olduğunda, hükümdarlarımızın, vatandaşları üzerinde koruyucu rolü oynamaya ilgileri yoktur; ayrıca, bu gayriresitlik sadece en zararlı olanı değil, aynı zamanda en onursuz olanıdır. Ancak, aydınlanışı destekleyen bir devlet başkanının düşünce tarzı, yasama konusunda bile vatandaşlarına kendi akıllarını kamusal olarak kullanma ve daha iyi bir anayasa üzerine düşüncelerini ve hatta mevcut durumun özgür ve dürüst bir eleştirisini dünyaya sunma izni vermenin herhangi bir tehlike oluşturmadığını daha derinlemesine anlar ve algılar; buna dair hiçbir monarşinin onun sınırını aşmadığı, ona saygı duyduğumuz olağanüstü bir modele sahibiz.

Ancak, kendisi aydınlanmış olan ve sadece kendi gölgesinden korkmayan değil, aynı zamanda kamu huzurunu korumak için elinde iyi eğitilmiş geniş bir ordu bulunduran bir kişi, özgür bir devletin bile cesaret edemeyeceği şeyi söyleyebilir: *İstediğin kadar ve ne üzerine istersen akıl yürüt, ama itaat et!* Böylece burada insan işlerinin garip ve beklenmedik bir seyri kendini gösterir; öyle ki, bütünüyle mütalaa edildiğinde, neredeyse bu seyrinde her şey paradoksalıdır. Daha fazla hürriyet sahibi olmak, *ulusun ruhunun* özgürlüğü için avantajlı gibi görünse de ona aşılmaz engeller koyar; buna karşın, daha düşük seviyede bir hürriyet sahibi olduğunda, bu özgürlüğün tam anlamıyla gelişip, en yüksek potansiyeline ulaşmasına olanak tanır. Doğa, bu sert kabuk altında, üzerine en hassas şekilde özen gösterdiği, yani *özgür düşünme* eğilimi ve çağrısını barındıran çekirdeği açığa çıkardığında; bu durum, zaman içinde halkın (bu sayede *hürriyet eyleminde* daha yetkin hale gelirler) zihinlerine kademeli olarak etki eder ve nihayetinde, kendini sadece bir *makine* olmaktan daha fazlası olarak gören insana onuruna uygun bir şekilde muamele etmenin, *hükümetin*²⁸ ilkeleri için de faydalı olduğunu gösterir.

²² Almanca: Aufgeklärt. İngilizce: Enlightened. Türkçe'de bu kelimeyi sürecin tamamlanmış, yani doruk seviyesine varmış anlamında "aydınlanmış" olarak ifade ettik.

²³ Almanca: Aufklärung. İngilizce: Enlightening. Türkçe'de aydınlanma sürecinin devam eden dinamik bir süreci "aydınlanış" olarak ifade ettik.

²⁴ İngilizce metinde kullanılmamıştır.

²⁵ Orijinal metinde küçük harfler kullanılmıştır.

²⁶ Orijinal metinde sadece "Toleranz (hoşgörü)" italik yazılmıştır.

²⁷ Orijinal metinde sadece "Rohigkeit" kavramı kullanılmıştır. Kavramın tam bir karşılığı olmadığından dolayı, iki kavrama başvurulduğunu değerlendirmekteyiz.

²⁸ İngilizce metinde italik değildir.

*Buesching haftalık dergisinin 13 Eylül sayısı. Bugün (30. gün) (1784, Eylül) Berlin aylık yayınının duyurusunu okudum, burada Bay Moses Mendelssohn'un bu mutlak soruya verdiği cevaptan bahsediliyor. Henüz bana ulaşmadı; aksi takdirde bu yazıyı engellemiş olurdu ki şimdi bu durum fikirlerin tesadüfen ne ölçüde uyum sağlayabileceğini denemek için kalabilir.

Kaynakça

Altenberg, B., & Granger, S. (Eds.). (2002). *Lexis in contrast: Corpus-based approaches* (Vol. 7). John Benjamins Publishing.

Johansson, S., & Hofland, K. (1994). Towards an English-Notwegian parallel corpus. In *Creating and using English language corpora* (pp. 25-37). Brill.

Richardson, J. (1798). "What is Enlightening?" London: Royal Exchange.

Tyulenev, S., & Zheng, B. (2017). Introduction: Toward comparative translation and interpreting studies. *Translation and Interpreting Studies*, 12(2), 197-212.

Zanettin, F. (2012). *Translation-Driven Corpora: Corpus Resources for Descriptive and Applied Translation Studies* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315759661>